

ce.belgica@interdio.be

02 507 05 93

Drieënvijftigste oecumenische ontmoetings- en studiedag
Cinquante troisième journée œcuménique d'étude et de rencontre

Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk

-

Synodalité dans la vie et la mission de l'Eglise

Kasteel Mariagaarde, Hoepertingen - 30.11.2019

Een katholieke benadering van **Zuster Carine Devogelaere**, religieuze in de congregatie van de zusters Annuntiaten van Heverlee. Zij is arts en theoloog van opleiding en werkt als coördinator van het Interdiocesaan Pastoraal Beraad (IPB), het lekenforum van de Vlaamse Katholieke kerk en als wetenschappelijk medewerker aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven.

SYNODALITEIT IN HET LEVEN EN DE ZENDING VAN DE KERK

INLEIDING

Op 2 maart 2018 publiceerde de Internationale Theologische Commissie, na goedkeuring door de Congregatie voor de Geloofsleer en paus Franciscus, een tekst over synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk. Het thema zelf kwam reeds herhaaldelijk voor in de geschriften en toespraken van de huidige paus. Hij gebruikt dikwijls het beeld van de weg en nodigt uit om samen met anderen op weg te gaan, zowel binnen de Kerk als in de bredere samenleving. In zijn programmatorische exhortatie *De vreugde van het evangelie* zegt hij dat de bisschop 'de groei van overlegorganen zal stimuleren zoals ze in het Wetboek van kerkelijk recht worden voorzien en andere vormen van pastorale dialoog, vanuit het verlangen om iedereen te beluisteren en niet enkelen die hem steeds naar de mond praten. Het doel van dit participatieproces is niet in eerste instantie de kerkelijke organisatie, wel de missionaire droom iedereen te bereiken.' (EG 31) In de exhortatie die hij schreef na de tweede synode over het gezin, noemt paus Franciscus de voorbije werkwijze een synodaal traject (AL 50) en een synodaal proces (AL 199). Nog uitdrukkelijker is zijn taal in de exhortatie *Christus leeft* wanneer hij over de jongerenpastoraal zegt dat die 'alleen maar synodaal kan zijn; ze kan met andere woorden alleen maar tot stand komen door "samen op weg" te gaan. Dit impliceert een waardering van de charismatische gaven die de Heilige Geest aan elk van de leden van de Kerk verleent in overeenstemming met de roeping en zending, doorheen een proces van medeverantwoordelijkheid [...] Gemotiveerd door deze Geest kunnen wij evolueren naar een participerende en medeverantwoordelijke Kerk die zich bewust is van haar rijke verscheidenheid en dankbaar de bijdragen van trouwe leken aanvaarden, inclusief zowel jongeren en vrouwen, gewijde mannen en vrouwen als groepen, verenigingen en bewegingen.' (CV 206)

Laten we met deze inleidende citaten in het achterhoofd deze publicatie over synodaliteit doornemen.

VOORSTELLING VAN HET DOCUMENT

Het document begint met een algemene inleiding waarin enkele begrippen zoals synodaliteit, collegialiteit en concilie worden omschreven. Artikel 9 beroept zich op paus Franciscus zelf die *‘in overeenstemming met de leer van Lumen Gentium benadrukt dat synodaliteit “ons het meest adequate interpretatiekader biedt om het hiërarchische dienstwerk zelf te begrijpen”¹ en dat, op basis van de leer van de sensus fidei fidelium², alle leden van de Kerk actieve subjecten van evangelisatie zijn³. Hieruit volgt dat het in werking stellen van een synodale Kerk de onmisbare vooronderstelling is voor een nieuwe missionaire impuls waarbij het hele volk Gods betrokken is.*

Bovendien bevindt synodaliteit zich in het hart van het oecumenische engagement van de christenen: omdat het een uitnodiging is om samen de weg naar de volledige gemeenschap te bewandelen.’

Artikel 10 geeft aan hoe de tekst verder is opgebouwd. Ik citeer het integraal.

‘In de eerste twee hoofdstukken gaat dit document in op de noodzaak om de theologische betekenis van de synodaliteit te verdiepen in het perspectief van de katholieke ecclesiologie, in harmonie met de leer van Vaticanum II. Het eerste hoofdstuk keert terug naar de normatieve gegevens die in de Heilige Schrift en de Traditie worden aangetroffen om in het volle licht te stellen dat de synodale gestalte van de Kerk haar wortels vindt in de historische ontwikkeling van de openbaring en om de fundamentele connotaties en specifieke theologische criteria aan te geven die het begrip definiëren en de praktijk reguleren.

Het tweede hoofdstuk stelt de theologische grondslagen van de synodaliteit voor in overeenstemming met de ecclesiologische leer van Vaticanum II en verbindt die met het perspectief van het pelgrimerende en missionaire volk van God en met het mysterie van de Kerk als communio, onder verwijzing naar de kenmerkende eigenschappen van de eenheid, heiligheid, katholiciteit en apostoliciteit van de Kerk. Ten slotte wordt de relatie tussen de deelname van alle leden van het volk Gods aan de zending van de Kerk en de uitoefening van het gezag van de herders verdiept.

Op basis hiervan beogen het derde en vierde hoofdstuk enkele pastorale oriëntaties aan te bieden. Het derde hoofdstuk verwijst naar de concrete toepassing van de synodaliteit op verschillende niveaus: in de lokale Kerk, in de communio tussen de lokale Kerken van een regio en in de universele Kerk. Het vierde hoofdstuk biedt oriëntaties met betrekking tot de spirituele en pastorale bekering en de gemeenschappelijke en apostolische onderscheiding die nodig zijn voor een authentieke ervaring van de synodale Kerk, met aandacht voor de positieve impact op de oecumenische tocht en op de sociale diaconie van de Kerk.’

ENKELE ALGEMENE PRINCIPES

Omdat mijn inbreng beperkt is in de tijd, heb ik ervoor gekozen stil te staan bij hoofdstukken 3 en 4 en die vanuit de praktijk in de Vlaamse Kerk te illustreren.

Synodaliteit laat zich aflezen op 3 manieren: als ingesteldheid of stijl, in structuren zoals raden of overlegorganen en in de concrete processen of praktijken, met name de samenkomsten van die organen. Sinds Vaticanum II zijn er al heel wat positieve ervaringen opgedaan met synodaliteit. Er werden bisschoppensynodes gehouden, de bisschoppenconferenties kregen vorm evenals de priesterraden en diocesane pastorale raden. Maar het lijkt me dat het elan van

¹ Paus FRANCISCUS, Ceremonie naar aanleiding van de 50ste verjaardag van het instituut van de bisschoppensynode (2015).

² INTERNATIONALE THEOLOGISCHE COMMISSIE, *Sensus fidei in het leven van de Kerk* (2014) (Nederlandse vertaling in *Collationes* 44 (2014) 309-357).

³ Vgl. Paus FRANCISCUS, Apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium*, 24 november 2013, 120. Nederlandse vertaling: *De vreugde van het evangelie: apostolische exhortatie Evangelii Gaudium van paus Franciscus* (Wereldkerkdocumenten, 34), Brussel: Licap, 2014.

de eerste jaren na het Concilie in de voorbije decennia is afgezwakt tot paus Franciscus weer volop aandacht vraagt voor de synodale roeping van het volk van God. Het is belangrijk daarbij de articulatie tussen “allen”, “sommigen” en “één” voor ogen te houden. *‘Synodaliteit impliceert de uitoefening van de sensus fidei van het universitas fidelium (allen), het leidende ambt van het college van de bisschoppen, elk met zijn presbyteraat (sommigen), en het eenheidsambt van de bisschop en van de paus (één). Het resultaat is dat, in de synodale dynamiek, het gemeenschapsaspect dat het hele volk van God omvat, de collegiale dimensie met betrekking tot de uitoefening van het bisschoppelijke ambt en het primatiale ambt van de bisschop van Rome met elkaar worden verbonden.’* (SynLZKerk 64)

Om de deelname van “allen” mogelijk te maken, zijn enkele voorwaarden essentieel. Het veronderstelt een structuur of procedure waarin de gelovigen een inbreng kunnen doen. Daartoe is vorming van een ‘volwassen kerkelijk bewustzijn’ (SynLZKerk 73) noodzakelijk. Bovendien dienen de charismatische gaven van allen erkend te worden. De Geest spreekt doorheen iedere betrokkene in de mate dat die zich daarvoor openstelt. De leden van het volk van God proberen gezamenlijk te luisteren naar wat de Geest tot de Kerk zegt door het Woord van God dat vandaag weerklinkt, en de tekenen van de tijd met de ogen van het geloof te interpreteren. (SynLZKerk 68)

De tekst breekt een lans om de inbreng van de gelovigen ernstig te nemen. Het gaat om meer dan een vrijblijvend advies. Maar het synodale proces moet plaatsvinden binnen een hiërarchisch gestructureerde gemeenschap waarbij een onderscheid gemaakt moet worden tussen het proces van besluitvorming (*decision making*) door middel van een gemeenschappelijk werk van onderscheiding, overleg en samenwerking, en de pastorale beslissing (*decision taking*) die onder de bevoegdheid valt van de hiërarchisch verantwoordelijke. De besluitvorming is een synodale bevoegdheid, de beslissing is een ministeriële verantwoordelijkheid. (SynLZKerk 69) Dit onderscheid klinkt verhelderend maar ligt vaak moeilijk in concrete situaties.

DE REALISATIE VAN SYNODALITEIT

De praktijk van synodaliteit drukt zich uit *‘in institutionele structuren en in processen die langs verschillende stadia (voorbereiding, viering, receptie) tot synodale handelingen leiden, waarbij de Kerk wordt opgeroepen op verschillende niveaus de synodaliteit die haar eigen is, te verwerklijken’*. (SynLZKerk 76) Het document noemt vervolgens een reeks van bestaande organen en structuren op het niveau van de lokale Kerk, op regionaal niveau en voor de universele Kerk.

‘De diocesane synode in de Kerken die de Latijnse ritus volgen en de eparchiale vergadering in de oosterse Kerken⁴ vormen de “belangrijkste onder de participatieve structuren van het bisdom” en nemen er “een eersterangs plaats”⁵ in.’ (SynLZKerk 78) *‘De deelname van “allen” wordt geactiveerd door consultatie in het proces van voorbereiding van de synode en heeft tot doel alle stemmen te verzamelen die de uitdrukking zijn van het volk van God in de lokale Kerk. De deelnemers aan vergaderingen en synodes, door verkiezing of benoeming door de bisschop, zijn de zogenaamde “enkelen”, aan wie de taak van de viering van de diocesane synode of de eparchiale vergadering is toevertrouwd. Het is van essentieel belang dat de synodedeelnemers in hun geheel een betekenisvol en evenwichtig beeld geven van de lokale*

⁴ Vgl. *Wetboek van Canoniek Recht*, canones 460-468; *Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken*, canones 235-243. In de oosterse traditie wordt de term ‘synode’ gebruikt voor vergaderingen van bisschoppen. Vgl. CONGREGATIE VOOR DE BISSCHOPPEN – CONGREGATIE VOOR DE EVANGELISATIE VAN DE VOLKEREN, *Istruzione sui sinodi diocesani* (1997); directorium over het pastorale dienstwerk van bisschoppen *Apostolorum Successores*, 2004, §§ 166-176.

⁵ CONGREGATIE VOOR DE BISSCHOPPEN, Directorium over het pastorale dienstwerk van bisschoppen *Apostolorum Successores*, 2004, § 166.

Kerk, dat de verscheidenheid aan roepingen, bedieningen, charisma's, competenties, sociale status en geografische afkomst weerspiegelt.' (SynLZKerk 79)

Op aanwijzing van het Tweede Vaticaans Concilie werden de prieterraad en de diocesane pastorale raad⁶ ingesteld als permanente synodale structuren. Elk Vlaams bisdom heeft inderdaad een prieterraad⁷. Maar een diocesane pastorale raad is kerkrechtelijk niet verplicht en is niet overal (meer) aanwezig. Hij is nochtans *'de meest geëigende permanente structuur om de synodaliteit in de lokale Kerk werkelijkheid te laten worden'*. (SynLZKerk 81) We kunnen ons afvragen of die diocesane pastorale raad kan vervangen worden door een andere vorm van overleg zoals vermeld in artikel 82: *'Onder impuls van de implementatie van Vaticanum II worden in verschillende lokale Kerken ook regelmatig bijeenkomsten gehouden om de communio en medeverantwoordelijkheid uit te drukken en te bevorderen en bij te dragen aan een geïntegreerde pastorale planning en evaluatie.'* Misschien is het een idee om vanuit de basis zo'n overleg vorm te geven als dit ontbreekt op diocesaan niveau.

Op parochiaal niveau zijn volgens het document *'twee structuren met een synodaal profiel voorzien: de parochiale pastorale raad en de raad voor economische aangelegenheden, met deelname van leken aan het overleg en de pastorale planning'*. (SynLZKerk 84) De tekst pleit ervoor om de oprichting van zo'n lokale pastorale raad verplicht te stellen. In Vlaanderen bestaan deze raden wel in de huidige parochies en ook in de pastorale eenheden. Maar de praktijk leert dat hun vergaderingen vaak weinig of niet getuigen van een synodaal proces.

Op het niveau van een regio, een kerkprovincie, een continent bestaan meerdere structuren en mogelijkheden om vorm te geven aan de synodaliteit.

Particuliere concilies⁸ beogen *'de deelname van het volk van God aan de processen van onderscheiding en beslissing'* en zijn *'niet alleen de uitdrukking van de collegiale gemeenschap onder de bisschoppen'* (SynLZKerk 88), maar volgens het kerkelijk wetboek hebben enkel bisschoppen er een beslissende stem. Alle andere aanwezigen hebben alleen een raadgevende stem⁹.

'De bisschoppenconferenties in de context van een land of regio zijn een recente creatie [...] en werden als zodanig door het Tweede Vaticaans Concilie¹⁰ gewaardeerd in het perspectief van de communio-ecclesiologie. Hun ecclesiologische relevantie werd herbevestigd door paus Franciscus, die heeft uitgenodigd om hun bevoegdheden te bestuderen, ook op het gebied van de leer¹¹.' (SynLZKerk 89) De tekst verwijst voor de verdere uitbouw hiervan ook naar de *'theologie en het recht van de oosterse Kerken¹²'*.

'Op het niveau van de universele Kerk kan een preciezere procedure bij de voorbereiding van de bijeenkomsten van de bisschoppensynode de bisschoppenconferenties in staat stellen om doeltreffender bij te dragen aan synodale processen waarbij het hele volk van God betrokken is, door de leken gelovigen en de experts in de voorbereidingsfase te raadplegen.' (SynLZKerk 91) Hoe zo'n raadpleging vorm moet of kan krijgen, wordt niet beschreven. Voor mij zouden de diocesane pastorale raden daarin een rol kunnen spelen. Ook het Interdiocesaan Pastoraal Beraad (IPB)¹³, het lekenadviesorgaan dat door de bisschoppen werd opgericht op het niveau van het Nederlandstalig landsgedeelte, lijkt mij een aangewezen gesprekspartner voor de bisschoppen.

⁶ *Ibid.*

⁷ Verplicht door het *Wetboek van Canoniek Recht*, canon 495

⁸ De codex van 1917 stipuleerde dat de viering van een provinciaal concilie eens om de twintig jaar moet plaatsvinden (canon 283); nu vermeldt canon 440 dat het gevierd moet worden "telkens dit nodig lijkt"

⁹ Zie *Wetboek van Canoniek Recht*, canon 443

¹⁰ Vergelijk VATICANUM II, *Lumen Gentium*, 23; *Sacrosanctum Concilium*, 37-38; *Christus Dominus*, 36 en 39.

¹¹ Vgl. Paus FRANCISCUS, *Evangelii Gaudium*, 32.

¹² Cf. VATICANUM II, *Lumen Gentium*, 23; *Orientalium Ecclesiarum*, 7-9.

¹³ Ook voor het Franstalige landsgedeelte bestaat een dergelijk orgaan, Le Conseil Interdiocésain des Laïcs (CIL)

Op macroregionaal en continentaal niveau kunnen raden opgericht worden waarin meerdere bisschoppenconferenties vertegenwoordigd zijn en/of hiërarchen van de verschillende oosterse Kerken. We denken op dit niveau aan de COMECE, de Commissie van bisschoppenconferenties van de Europese Unie en aan de CEE, de Raad van de Europese bisschoppenconferenties.

Ook op het niveau van de universele Kerk zijn er structuren die bedoeld zijn om de synodaliteit vorm te geven. Het document noemt het oecumenisch concilie, de bisschoppensynode, het college van kardinalen en de Romeinse Curie.

DE BEKERING TOT EEN VERNIEUWDE SYNODALITEIT

Ook al gebruikt paus Franciscus bij mijn weten de term ‘aggiornamento’ niet, toch beseft hij dat de Kerk haar zending maar kan vervullen als ze haar pastorale aanpak voortdurend vernieuwt door de tekenen van de tijd te lezen in het licht van het evangelie. Ze dient trouw te blijven aan het *depositum fidei* en tegelijk open te luisteren naar de stem van de Geest die spreekt doorheen het volk van God.

Om dat waar te maken roept hij op om synodaal op weg te gaan. Hij noemt dit ‘*de constitutieve weg van de Kerk; de vorm die ons toelaat de werkelijkheid met de ogen en het hart van God te interpreteren; de voorwaarde om de Heer Jezus te volgen en om dienaars van het leven te zijn in deze gewonde tijd. De synodale adem en het synodale ritme onthullen wie we zijn en de dynamiek van communio die onze beslissingen bezielt. Alleen binnen deze horizon kunnen we onze pastoraal werkelijk vernieuwen en aanpassen aan de zending van de Kerk in de wereld van vandaag; alleen op deze manier kunnen we de complexiteit van deze tijd onder ogen zien, dankbaar voor de afgelegde weg en vastbesloten om die met parrhesia (vrijmoedigheid) voort te zetten*¹⁴’. (SynLZKerk 120)

In hoofdstuk 4 van het document ‘Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk’ worden enkele concrete aspecten van het synodaal proces belicht. Reeds bij de beschrijving van de bisschoppensynode werd vermeld hoe die verloopt ‘*volgens opeenvolgende fasen: de voorbereiding, de viering en de implementatie*’. (SynLZKerk 100) In de recente synodes over het gezin (2015 en 2016) en over de jongeren (2018) lanceerde paus Franciscus een uitgebreide consultatie van de *sensus fidei* van het volk van God. De respons van de bisschoppenconferenties wereldwijd was zeer divers. In sommige landen werden de (leken)gelovigen gehoord via online bevragingen, in andere beperkte de conferentie zich tot het inwinnen van informatie in de eigen kringen van vicarissen en priesters. Over de manier waarop de verzamelde gegevens werden samengevat en doorgegeven aan het secretariaat van de synode is weinig bekend. Wel werd duidelijk dat de openbaarheid van deze informatie erg verschilde van land tot land. Bovendien waren er landen waar parallelle bevragingen werden georganiseerd door organisaties die zich onvoldoende beluisterd wisten door de officiële kanalen. Dat toont aan hoe belangrijk het is om duidelijk en open te communiceren over de kansen en mogelijkheden maar ook over de grenzen van een synodaal proces.

Het document van de internationale theologische commissie roept eerst en vooral op tot een pastorale bekering. De grote uitdaging ‘*is het intensiveren van de onderlinge samenwerking van allen bij het evangeliserende getuigenis op basis van de gaven en rollen van eenieder, zonder de leken te klerikalisieren en zonder de geestelijkheid te seculariseren, waarbij in ieder geval de verleiding moet worden vermeden van “een overdreven klerikalisme dat de leken gelovigen buiten de beslissingen houdt”*¹⁵’. (SynLZKerk 104) Dat vraagt een paradigmawissel waarbij ruimte wordt gemaakt en waardering gegeven aan de inbreng van allen zonder uitzondering. Wat vernieuwd moet worden is onder meer: ‘*de concentratie van de*

¹⁴ Paus FRANCISCUS, *Toespraak bij de opening van de 70ste Algemene Vergadering van de Italiaanse bisschoppenconferentie*, 22 mei 2017.

¹⁵ *Evangelii Gaudium*, 102.

verantwoordelijkheid voor de zending in het dienstwerk van de herders; de ontoereikende appreciatie voor het gewijde leven en de charismatische gaven; de geringe waardering voor de specifieke gekwalificeerde bijdrage van de leken gelovigen en, onder hen, van de vrouwen, binnen het domein van hun competentie'. (SynLZKerk 105) Een synodaal op weg gaan vraagt bovendien dat elke deelnemer bereid is om het 'ik' en het eigenbelang, - ook dat van de eigen groep - , te laten omvormen tot een 'wij' van het grotere geheel waarin we als broeders en zusters samen verantwoordelijk zijn voor de zending van de Kerk. (SynLZKerk 107) *'Dezelfde attitudes die nodig zijn om de sensus fidei, waarmee alle gelovigen getekend zijn, te beleven en tot rijpheid te laten komen, zijn nodig om haar te beoefenen op de synodale weg. Het gaat om houdingen die begrepen zijn in de formule sentire cum Ecclesia: dit "voelen, begrijpen en waarnemen in harmonie met de Kerk", dat "alle leden van het Godsvolk bijeenhoudt op hun pelgrimstocht" is "de sleutel tot hun 'samen-op-weg-gaan'"*¹⁶. (SynLZKerk 108) Samen op weg gaan impliceert ook dat we onze eigen zwakheid en zondigheid erkennen en elkaar wederzijds om vergeving durven vragen.

'Op de weg van synodaliteit wordt communicatie expliciet gemaakt door het gemeenschappelijke luisteren naar het Woord van God om te weten "wat de Geest tot de Kerken zegt" (Apk. 2,29).' (SynLZKerk 110) We zijn in onze vergaderingen en bijeenkomsten niet gewoon om tijd te nemen voor het beluisteren van het Woord van God of voor persoonlijk gebed om te weten wat de Geest ons wil vertellen over het gespreksonderwerp. Efficiëntie en rationaliteit domineren vaak ook onze kerkelijke overlegorganen. *'Synodale dialoog vergt moed zowel bij het spreken als bij het luisteren. Het gaat er niet om in een debat verstrikt te raken waarbij één spreker zich aan de anderen probeert op te dringen of hun standpunten met krachtige argumenten te weerleggen, maar om met respect en gewetensvol uit te drukken wat als een nuttige suggestie van de Heilige Geest wordt ervaren met het oog op de gemeenschappelijke onderscheiding, en tegelijkertijd open te staan voor wat in de standpunten van de anderen door dezelfde Geest wordt gesuggereerd "tot welzijn van allen" (vgl. 1 Kor 12,7). Het criterium volgens hetwelk "eenheid gaat boven conflict" is van bijzonder belang in de beoefening van de dialoog, bij het omgaan met een diversiteit van meningen en ervaringen, bij het leren van "een manier om geschiedenis te schrijven, een ruimte van leven waar conflicten, spanningen en tegenstellingen een veelvormige eenheid kunnen bereiken, een eenheid die nieuw leven voortbrengt", waardoor het mogelijk is "een gemeenschap in verscheidenheid" te ontwikkelen*¹⁷. *De dialoog biedt immers de mogelijkheid om nieuwe perspectieven en nieuwe gezichtspunten te verwerven die nieuw licht werpen op de behandeling van het onderwerp van discussie.'* (SynLZKerk 111)

Gemeenschappelijke onderscheiding vraagt om een specifieke vormgeving. Daarvoor is vorming en oefening nodig. *'Het komt erop neer dat de Kerk, door de theologische interpretatie van de tekenen van de tijd onder de leiding van de Heilige Geest, de te volgen weg bepaalt en aflegt om Gods plan te dienen dat eschatologisch in Christus wordt gerealiseerd*¹⁸, *maar zich moet actualiseren in iedere kairos van de geschiedenis*¹⁹. *De gemeenschappelijke onderscheiding maakt het mogelijk om een oproep te ontdekken die God in een bepaalde historische situatie laat horen*²⁰. (SynLZKerk 113)

Dit *'impliceert het aandachtig en moedig luisteren naar de "onuitsprekelijke verzuchtingen van de Geest" (vgl. Rom 8,26) die zich een weg banen in de expliciete of zelfs stille schreeuw van het volk van God: "Luister naar God, totdat u met Hem de schreeuw om hulp van het volk*

¹⁶ INTERNATIONALE THEOLOGISCHE COMMISSIE, *Sensus fidei in het leven van de Kerk*, 90.

¹⁷ Paus FRANCISCUS, *Evangelii Gaudium*, 228.

¹⁸ *Dei Verbum*, 4.

¹⁹ *Gaudium et Spes*, 4 en 11.

²⁰ Vgl. JOHANNES-PAULUS II, *Pastores dabo vobis* (1992), 10.

*hoort; luister naar het volk, totdat u daarin de wil inademt waartoe God ons roept*²¹.’ (SynLZKerk 114)

OECUMENISCHE DIMENSIE

Aan het einde van het document vinden we nog een uitdrukkelijke verwijzing naar het verband tussen synodaliteit en de oecumenische weg, met name wanneer het gaat ‘*om de convergentie in de notie van de Kerk als koinonia, die zich in iedere lokale Kerk en in haar relatie met andere Kerken verwerkelijkt door middel van specifieke synodale structuren en processen. In de dialoog tussen de katholieke Kerk en de orthodoxe Kerk bevestigt het recente Document van Chieti dat de kerkelijke communio, die haar wortels heeft in de Allerheiligste Drie-eenheid*²², *in het eerste millennium in het Oosten en in het Westen “structuren van synodaliteit” heeft ontwikkeld “die onlosmakelijk verbonden zijn met het primaatschap*²³, *waarvan de theologische en kerkrechtelijke erfenis “het noodzakelijk referentiepunt vormt (...) om de wonde van haar verdeeldheid aan het begin van het derde millennium te helen*²⁴. *Het document van de Commissie voor geloof en kerkorde van de Wereldraad van Kerken ‘De Kerk. Naar een gemeenschappelijke visie’ benadrukt dat “onder de leiding van de Heilige Geest heel de Kerk synodaal/conciliair is op alle niveaus van haar leven: lokaal, regionaal en universeel. Haar synodaliteit en conciliariteit weerspiegelen het mysterie van het drie-ene leven van God en de structuren van de Kerk brengen deze eigenschap op zo’n manier tot uitdrukking dat zij het leven van de gemeente als communio realiseren*²⁵.’ (SynLZKerk 116)

TOT SLOT ENKELE PERSOONLIJKE BEDENKINGEN

Wanneer ik naar de praktijk kijk in onze Vlaamse katholieke Kerk, meen ik te mogen zeggen dat het elan van Vaticanum II veel leken bewust maakte van hun verantwoordelijkheid. Met de oprichting van overlegorganen op de verschillende niveaus werden inspraak en advies mogelijk gemaakt. Maar ik zie ook hoe de hiërarchische bevoegdheidsverdeling van het Kerkelijk Recht het proces van gemeenschappelijke onderscheiding vaak hypothekeert. Op de synodale weg dienen besluiten omgezet te worden in beslissingen. Zolang die besluiten enkel als vrijblijvend advies dienen om beleid te voeren, kunnen de hiërarchisch verantwoordelijken die naast zich neerleggen zonder enige vorm van verantwoording aan de gemeenschap. Voor de deelnemers aan het synodale proces komt dit over als een machtsgreep waarbij hun bijdrage op geen enkele manier gehonoreerd wordt. Veel geëngageerde leken zijn in de voorbije decennia dan ook afgehaakt omdat ze niet konden wegen op de beslissingen.

In de praktijk zie ik ook hoe het niet evident is om vorm te geven aan het beluisteren van ‘allen’ in een synodaal proces. Ik stel vast dat er bij heel wat leken een aarzeling is om te participeren wanneer dat betekent dat ze daar tijd voor moeten vrijmaken. Vaak hebben ze in het verleden de ervaring opgedaan dat er toch niets verandert. Of de besluitvorming geloofwaardig is, hangt af van de samenstelling van de groep die samenkomt. De stem van ‘allen’ klinkt anders wanneer de leden van de groep worden aangeduid of gevraagd door de hiërarchisch verantwoordelijken of wanneer ze gekozen worden door de bredere gemeenschap. Zeer belangrijk is ook te kijken wie er niet mee aan tafel zit of gehoord wordt in het overleg.

²¹ Paus FRANCISCUS, Ceremonie naar aanleiding van de 50ste verjaardag van het instituut van de bisschoppensynode (2015).

²² Vgl. GEMEENSCHAPPELIJKE INTERNATIONALE COMMISSIE VOOR DE THEOLOGISCHE DIALOOG TUSSEN DE ROOMS-KATHOLIEKE KERK EN DE ORTHODOXE KERK, *Synodality and Primacy during the First Millennium: towards a Common Understanding in Service to the Unity of the Church*, Chieti (2016), 1.

²³ *Ibid.*, 20.

²⁴ *Ibid.*, 21.

²⁵ COMMISSION FOR FAITH AND ORDER, *The Church: Towards a Common Vision* (2013). We maakten gebruik van de Nederlandse vertaling: *De Kerk: naar een gezamenlijke visie*, die hier kan worden gedownload: <https://www.oecumene.nl/documentatie/documenten>.

Een ander knelpunt is de afbakening van de onderwerpen waarover een gemeenschappelijke onderscheiding mag gebeuren. Kan de *sensus fidelium* ook beluisterd worden over thema's die betrekking hebben op de Traditie en de Leer? Deze vraag stelt zich bijvoorbeeld scherp wanneer we op vraag van paus Franciscus met jongeren op weg willen gaan en hen echt willen beluisteren in hun verwachtingen en dromen over de Kerk. Zal wat zij zeggen ook impact hebben op onze manier van Kerk-zijn?

Tenslotte wil ik nog een lans breken voor een meer synodale vergadercultuur in onze Kerk. Vlamingen zijn pragmatisch en willen efficiënt omgaan met hun vergadertijd. Maar een gelovig luisteren naar wat de Geest vertelt doorheen het Woord van God, de tekenen van de tijd en de woorden van de aanwezigen vraagt om momenten van stilte en om een vertragen van het tempo. Het betekent waarschijnlijk dat er minder agendapunten kunnen behandeld worden. Maar ik ben ervan overtuigd dat de kwaliteit van de samenwerking zal verbeteren en dat de aanwezigen zich ook meer gedragen zullen weten in hun geloofsleven. En dat beantwoordt aan een diep verlangen van vele geëngageerden in onze Kerk.

Het document 'Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk' lijkt enerzijds te beseffen dat deze knelpunten er zijn²⁶ en roept op tot bekering maar legt anderzijds veel nadruk op het onderscheid tussen allen, sommigen en één en op het verschil tussen decision making en decision taking. Ik zie het dan ook als een stap op de weg naar meer synodaliteit maar tegelijk zullen we gaandeweg samen die weg moeten banen.

²⁶ Zie onder andere artikels 65, 68, 73, 79, 82, 104